

F. S. FINŽGAR: BISER.

Skrb mi je tičala v srcu, ko sem šel pred triindvajsetimi leti po Poljanski cesti proti Marijanišču. Šel sem pred sodnji stol urednika, pokojnega doktor Lampeta, ki je prebral prvo mojo študentovsko novelico. Strahu in upa poln, sem mu pogledal v majhne oči.

»Je — pa ni, je — pa ni,« je bobnal s prsti po pultu in se mi dobrohotno smejal z globokim basom.

»Kaj pa ni?« sem vprašal boječe.

»Ha-ha-ha, kaj ni? Ne vem, sam ne vem!«

In spet je bobnal po pultu. Nato se je ozrl na uro.

»Veste kaj, ljubi moj, pojdite na vrt. Samo nekaj minut je še do obeda. Na obed Vas povabim, tamkaj se zmeniva.«

Hodil sem gor in dol po vrtu. Kadarkoli sem prišel do ulnjaka, sem mehanično prebral napis nad njim: »Muha, daj kruha«, nato sem se okrenil in ob taktu noge še parkrat ponovil: Muha, daj kruha. Potem se je prelila ta deklamacija v hitrejši ritem in sem slišal bobnanje nervoznih suhih prstov po pultu, smeh v basu in: »Je — pa ni, je — pa ni, je — pa ni.« — »Zakaj ni?« — »Ne vem, sam ne vem — ha-ha-ha.«

Pa sem se razjezil in sem sklenil uiti. »Če ni, mi povej, slavni urednik! Če ne veš, zakaj praviš, da ni?«

Tik pred ulnjakom sem se naglo obrnil in raztegnil korak, da ubežim.

Toda pri vratih me je srečal urednik, me pogledal z veselimi očmi, me prijel za roko in odvedel v obednico.

»Kaj bi popravil?« sem vprašal.

Spet se je veselo zasmejal.

»Ne vem in sploh ne vem, če se to da popraviti.«

Začela sva jesti. Kosilo je bilo skromno, toda zame pojedina. Urednik mi je strešel in ponujal, da me je bilo sram in sem bil ves rdeč.

Po kosilu sva posedela trenutek. Uredniku se je lice zresnilo, nalil mi je čašo vina, tudi sebi kanil nekaj kapljic v kozarec, trčil in rekel.

»Naprej, mladi prijatelj! To ne sme biti Vaše zadnje delo.«

Ko sva izpila, se je za hip zamislil. Oči je imel skoro popolnoma zaprte. Miže je nato vzdihnil in rekel čudo ginjeno in slovesno:

»Dobra povest je dar božji, je biser, in blagor mu, ki ga najde.« Nato je spet pomolčal, kakor bi prisluškal odmevu lastnega stavka, potem naglo vstal in mi segel v roko.

»Pišite in še mi prinesite. Z Bogom!«

Vračal sem se po Poljanski cesti — študent do sita sit in nič več ni bilo strahu in ne jeze v mojem srcu. Z otročjo modrostjo sem preudaril, da je bila novelica pravzaprav dobra, sicer bi ne bil jedel z urednikom.

In sem spet pisal.

To pot v verzih — dramatično sliko. Bučno je šumel jambični kvinar na popir. Kakor gorski potok, ves v rožah in bobneč, kot bi se godilo kdovekaj.

Ko je bilo delo dokončano, smo se zbrali v pozni noči v zakotni gostilni — in jaz — avtor sem čital. Kdo bi nam zameril, če so bili sprejeti s ploskanjem in ognjevitimi pogledi takile in podobni verzji:

Kako bežala so stoletja naglo,
topila se v preteklosti morje,
zaeno pokopala naroda prostost
in na slovenski zemlji so zatrla
slovo Slovenov slavno slavnih — — —
In duh očetov je z grobišč odječal:
»O — tega kriv je tuji meč« — — —

Soglasno se je sklenilo, da se ta igra uprizori pri slovensko-hrvaški abiturientski veselici.

Vloge prepisane, naučene.

Dva dni pred prireditvijo pa pride in mahne meč vladnega cenzorja: »Ne smete! To je panslavizem.«

Tedaj sem se napotil pod Tivoli, pobral gredoč trhlo desko in jo zanesel v borovnice, kjer sem, ležeč v vresju na trhli deski, pisal prolog veselici. Prolog — namesto drame!

Točno deset minut, preden sem stopil na oder, me poišče komisar, ki mi službeno vljudno naznani, naj bom s prologom previden, ker bi si sicer utegnil zaigrati — bodočnost.

»Slep je, kdor se s petjem ukvarja,« sem mrmral študent Prešernove verze in si naročil peto skodelico črne kave, ob kateri se nisem več učil prologa, ampak razmišljal.

»Prvi honorar smeh v basu — in kosilo povrh, drugi honorar srepe oko čuvarja zakonov in državne sreče.« Tovariš me je pritekkel klicat na oder.

Pred mano tisočglava množica, pod nogami gučajoče se deske, izposojena salonska suknja več kot odveč.

Izgovorim. Občinstvo ploska. Uredniki mi čestitajo in prosijo rokopisa.

Jaz sem pa sedel pod kostanj in si naročil vina. Zakaj ustnice so mi bile suhe, da so me pekle. V oči so mi stopale solze od sramote.

»Lažal sem vam, ljudje, lažal, in zato me hvalite. Ne maram honorarja za laž.«

In na vroče študentovsko srce sem pritiskal prepovedano dramo, ki sem jo vzljubil šele tedaj, ko je bila preganjana. Toda tisto uro sem se napil omamnega strupa in kljubovalnost je dozorela v meni ter sem se napolnil iskat bisera, o katerem je govoril urednik.

Plah in boječ sem se pomešal med one, ki so hodili visoko nad menoj. Gledal in spoštoval sem jih, kot prvošolec gleda maturanta. A danes? Skoro nikogar več ni. Sredi pota so utihnil ne-

kateri, drugi so se sprli s svetom in odšli v večnost.

A jaz še brodim in blodim. V srcu doni odmev pravljice o biseru. Iščem ga. In desetkrat in stokrat se mi je zazdelo: Tukaj je, našel sem ga! In ko ga izkopljem, je komaj ponarejen dragulj.

In vselej takrat me objame čudovita žalost. In vselej takrat se oglasi s smehljajem razum: Vrne se, ne hodi dalje! Ne najdeš ga. In vselej takrat mi odgovarja spomin: Poglej tisoče najlepših ur svoje mladosti, ki si jih prehodil na tej poti, poglej razrito svojo dušo! Nikar nazaj!

In ko primem za pero, se spomnim ur, ko je vrelo na bele pole, ko ni bilo ne strahu, ne sodbe, ko so bile besede rože, ko so bili stavki girlande. In danes je vse to suho in se bojim rož in se plašim girland in bi dal vse to za eno samo živo srčno kapljo, ki bi se strčila v školjki v biser in bi se razveselil samega sebe:

»Blagor, ki si našel biser.«

DR. FR. DETELA: SPOMINSKA PLOŠČA.

I.

Ali si zadremal? Govori vendar!« se je sklonil visokošolec Ivan, t. č. predsednik dijaškega kluba Naprej in t. č. na počitnicah v domovini, k prijatelju Janku, učitelju v njegovi rojstni vasi, na Mlaki, ki je ležal pod košato bukvijski znak, obraz pokrit s širokim slamnikom, in tako leno pritrjeval Ivanovemu modrovanju, da je budil opravičen sum, da ne dohaja s svojimi mislimi prijateljevih besed.

Bilo je pa tudi tako vroče popoldne, tako tiho in enakomerno je pripekalo solnce, da je dremala vsa narava. Listje je čepelo mirno po drevju, cvetke so povešale trudne glavice, čebele so se obirale po vresju, in murini so počivali po svojih luknjah. Ivan pa je občudoval krasoto svoje domovine, ki je osem mesecev ni bil videl, snoval načrte za njeno blaginjo in njen napredek in se jezil na Janka, ki je kazal tako malo zmisla za njegove namere. Takšni so ljudje, ki uživajo dan na dan dobrote domačega kraja! Komaj je bil prilezel prijatelj z njim na zeleni holmec nad Mlako, je legel v senco in zadremal. Izgovarjal se je, da ima že štiri šolske ure za seboj in da je ves čas z veliko težavo dramil zaspano mladino; potem je umolknil in prepustil Ivanu uživanje narave.

»Oh, nehvaležni ljudje,« je vzdihnil Ivan, »obdani od krasote živite tukaj; a ne čutite, ne vi-

dite, ne slišite je nič. Tujina nas uči ljubezni do domače grude. Že zaradi tega bi se skoraj priporočalo, da gredo ljudje po svetu.«

»Ti govoriš kakor plačan agent kakšne ameriškanske družbe,« je momljala Janko in se napol obrnil.

»In to zdravo, krepko ljudstvo, ta krasna dekleta! Ali si ti res tak trdokožec ali tako blaziran, da se ti ni še vnelo srce?«

»In kako se mi je vnelo!« je zazelal Janko. »Prisadilo bi se mi bilo kmalu. Toda kaj mi to pomaga?«

»Mlakarjeva Franca, Lomastova Marička, kje dobiš lepših deklet? In ti si brhek fant; katero bi hotel, bi dobil.«

»Vem, in še drugih deset.«

»In če si res že izgubil vse mladostne vzore in si ne moreš misliti ljubezni brez mamona: vsakatera izmed teh dveh ima denar.«

»To se pravi: Mlakar ga ima in Lomast ga ima, in če bo dal Lomast svojo hčerko kakšnemu kmetu, bo štel dote štiri ali pet tisoč kron, in še kakšno kravo dobi zet po vrhu; če pa zasnobim jaz Maričko, bo obljubil ljubeznivi tast dote sto goldinarjev; iztožil jih bom pa po poroki morebiti petdeset, češ, saj ne potrebujem, ker imam plačo.«